

Marttaliiton, toiminnanjohtaja, Martat-lehden päätoimittaja Marianne Heikkilän puhe Alli Nissisen juhlaseminaarissa Iisalmessa 17.9.2016

Hyvät Alli Nissisen juhluvuoden ja juhlatilaisuuden osallistajat, arvoisat juhlavieraat, rakkaat Martat!

Alli Nissinen, aikakautensa vaikuttajanainen ja marttajärjestön voimahahmo, oli monessa mukana.

Alli Nissisen elämä oli vahva näyttö siitä, miten monipuolisesti tarmokas, päämäärätietoinen, lahjakas nainen 1800-1900 lukujen taitteessa Suomessa pystyi vaikuttamaan. Hän oli kasvattaja ja kansanvalmistaja, monipuolinen kulttuurin ystävä, runoilija, kirjailija ja kääntäjä, yhteiskunnallinen vaikuttaja ja kansanedustaja sekä – meidän marttojen onneksi – palavasieluinen järjestöihminen.

Ystävänsä ja opettajakollegansa Ida Lindstömin mukaan Alli oli harvinaisen joutuisa työihminen, jonka ajatus oli nopea ja kynä juoksi liukkaasti.

”Parhaimmattaan aatteet eivät mene itsestään eteenpäin. Suurimmattaan totuudet eivät tule tunnustetuiksi, jollei ole olemassa yksilöitä, jotka näitä totuuksia kuuluviin tuovat ja saavat ihmiset ymmärtämään, että niiden tunnustaminen on ylevän ja siveellisen ihmisen velvollisuus” kirjoitti Alli Nissinen vuoden 1904 Emäntälehdessä.

Yhdistystoimintansa Alli Nissinen aloitti Helsingissä liittymällä maamme ensimmäiseen naisasiayhdistykseen, Suomen Naisyhdistykseen, josta hän vuonna 1892 siirtyi Lucina Hagmanin perustamaan Naisasialiitto Unioniin. Hän edusti myös Konkordialiiton keskushallituksessa Kuopion läänin paikallisosastoja vuoteen 1914 saakka. Lisäksi Alli Nissinen oli jäsenenä ainakin Eläinsuojeluyhdistyksessä ja Topeliuksen lapsia varten perustamassa Kevät (myöhemmin Sylvia) -yhdistyksessä sekä Nuorsuomalaisessa Puolueessa, jonka kansanedustajana hän toimi vuosina 1907–1909.

Kipinä Martta-Yhdistyksen perustamiseen syttyi helmikuun manifestin vuonna 1899. Alli Nissisen työtoveri Lucina Hagman oli saanut Raja-Karjalasta opettajakollegaltaan kirjeen, jossa synkin värein kuvattiin kurjia oloja, puutetta ja köyhyyttä, jotka altistivat rajaseudun (sivistymättömät) asukkaat – varsinkin naiset – itäisen naapurin viekoitteleville tarjouksille.

”Jotakin meidän täytyy tehdä, sanoi Cina. Ja siihen minä koko sydämeni lämmöllä yhdyin”, muisteli Alli Nissinen Sivistystä kodeille järjestön syntyä.

Yhteiskunnallista kehitystä vastustava keisarillisen Suomen senaatti ei antanut perustamislupaa. Sivistystä kodeille nimisen yhdistyksen pelättiin olevan valtiolle vaarallinen. Perustamislupa heltisi vasta sitten, kun sääntöjä yksinkertaistettiin ja nimi muutettiin kekseliään Allin ehdotuksesta Martaksi. – ”Me vedimme Bobrikoffia nenästä”, totesi Cely Mechelin, yksi perustajajäsenistä.

Aate levisi nopeasti. Eri puolille Suomea perustettujen haaraosastojen määrä kasvoi parissa vuodessa viiteenkymmeneen ja neuvonnan tarve lisääntyi koko ajan. Tarvittiin tehokasta viestintää.

Vuosikokouksessa 1902 päätettiin Alma Forstenin aloitteesta, että *”Marttayhdistyksen pitäisi ryhtyä toimeen ja antaa ulos oma aikakauskirja sekä suomen- että ruotsinkielellä”*. Nimeksi annettiin Emäntälehti – Husmodern.

Alli Nissinen perusteli lehden tarpeellisuutta Emäntälehdessä näytenuumerossa heinäkuussa 1902:

”Martta-yhdistys, joka tämän lehden on perustanut, toimii kansan seassa. Tähän asti on se lähettiläiden ja kirjasien avulla koettanut levittää yksinkertaisia neuvoja ja käytännöllistä elämää koskevia ohjeita kansan sekaan. Mutta koska alue on niin tavattoman laaja, lähettiläiden saanti niin kovin vaikea ja kirjojen levittäminen niin yksipuolista laatua, on ajateltu, että tällainen helppohintainen ja helppotajuinen emäntien lehti voisi Martan asioita suurella määrällä paremmalla menestyksellä ajaa, jos se kerran onnistuisi laajalle levenemään.”

Lehdille anottiin julkaisulupaa, mutta marttojen yllätykseksi se myönnettiin vain ruotsinkieliselle lehdelle. Tehtiin uusi anomus julkaista Husmodern suomenkielisenä käännöksenä Emäntälehdessä nimellä. Lupaa odotellessa ehti ruotsinkielistä lehteä ilmestyä 4 numeroa.

Kirjailijanakin mainetta saanut opettaja Alli Nissinen oli Emäntälehdessä päätoimittaja ensimmäisestä näyttenumerosta alkaen aina kuolemaansa vuoteen 1926 asti.

Lehti alkoi ilmestyä säännöllisesti vuoden 1903 alusta. *”Emäntälehdessä» tarkoituksena on koettaa voimiensa mukaan levittää hyödyllisiä tietoja naisille ja herättää heitä eteenpäin pyrkimään”.*

Alma Forsten, Lucina Hagman ja monet muut yhdistyksen jäsenet avustivat lehteä asiantuntevilla kirjoituksillaan. Laajakatseinen Alli Nissinen halusi sitouttaa myös lukijat ja kirjoitti tammikuussa 1903:

”Avustusta lehdelle tulevat useat etevät kirjoittajat antamaan. Tämä apu on lehdelle tärkeä. Mutta vielä tarvitaan muutakin. Lehti tarvitsee apua paljon! Tule sinäkin, lukija, meidän auttajaksemme Kerro omasta kodistasi. Kerro omista kokemuksistasi. Kerro lastesi hoidosta ja kasvatuksesta y. m. Pyydämme myöskin sinua puhumaan »Emäntälehdessä» tuttavillesi. Me tarvitsemme paljo apua lehtemme levittämisessä, että se löytäisi tiensä niin moneen kotiin kuin mahdollista on.”

Lehdessä vedottiin säännöllisesti lukijoihin levikin nostamiseksi. Kun kolmatta vuosikymmentään aloittavan Emäntälehdessä tilausmäärä ei vuonna 1923 näyttänyt vielä nousevan odotusten mukaisesti, päätoimittaja jyrähti: *”Jolleivät nyt naismartat tässä asiassa saa mitään aikaan, tulen varmaankin kääntymään miesmarttojen puoleen, sillä minulla on varmat tiedot siitä, että miehet ovat mainioita lehtien levittäjiä.*

Päätoimittajakautensa aikana Alli Nissinen kirjoitti lehteen lähes 250 artikkelia. Hän oli voimakkaasti kantaa ottava kirjoittaja, joka 1900-luvun alkupuolella hahmotteli Emäntälehdessä koko linjan. Keskiössä olivat koti, uskonto ja isänmaa. Henkinen kasvu sekä käytännön osaaminen kulkivat rinta rinnan. *”Emäntien lehti tahtoo olla kuin soihtu, joka tunkeutuu matalintakin majaa valaisemaan ja lämmittämään. Suokoon Jumala, että sen soihtun valo levittäisi onnea ja siunausta ympärilleen armaassa isäimmemaassa!”*

Aatteellisten, kasvatuksellisten ja yhteiskunnallisten kirjoitusten, matkakertomusten, tarinoiden ja pakinoiden ohessa Alli Nissinen antoi ohjeita myös kodin hoitoon. *”Yhtä tarkka silmä kuin naisella tulee olla yhteiskunnallisissa ja isänmaallisissa asioissa, yhtä tarkka tulee hänen silmänsä olla kodin kaikinpuolisessa hoidossa”.*

Neuvot olivat selkeitä ja konkreettisia. *”Kun aamulla lakaistaan, tulee luudan olla kostea. Ei pidä lakaista vain keskilattiaa, vaan katsoa, että nurkat ja komerotkin tuleva puhtaiksi”.*

Alli Nissinen arvosti suuresti kauneutta ja estetiikkaa. Kauneuden aistin tuli näkyä myös kodin sisustuksessa. *”Jokaisen ihmisen velvollisuus on kehittää kauneuden aistiensa. Varsinkin on*

kauneuden aistin kehittäminen äidille ja perheen emännälle tärkeä. Hyvä ja kunnollinen koti voidaan tosin luoda hyvällä järjestyksellä, tarkkuudella ja ahkeruudella, mutta jollei perheenemännällä ole kauneuden aistia, niin ei koti ole kaunis, miellyttävä eikä hauska”.

Nissisen mielestä isänmaanrakkauden tuli näkyä kaikkialla, aina arjen pieniä valintoja myöten. ”Kun menette puotiin ja haluatte ostaa tavaraa, kysykää aina ensiksi onko kotimaista tarjolla. Sillä teette hyvän työn kotimaiselle tuotannolle.

Alli Nissinen oli oman aikansa merkittävä yhteiskunnallinen vaikuttaja. Kun naiset saivat ensimmäisenä Euroopassa äänioikeuden vuonna 1906, Alli Nissinen patisti naisia äänestämään. *”Herätkää siis naiset! Pitäkää huoli omasta asiastanne. Herätkää valvomaan oikeuksianne, lastenne tulevaisuutta”.* Emäntälehteen kirjoittamassaan tarinassa hän neuvoi tarkasti, mihin kohtaan äänestyslipussa punainen viiva vedetään ja numerot kirjoitetaan.

(taustatietoa äänestyslipun täyttämisestä vuonna 1906 http://tulospalvelu.vaalit.fi/EKV1907/eduskuntavaalit1907/7_2.html)

Alli Nissinen valittiin eduskuntaan ensimmäisten naisten joukossa vuonna 1907 ja hän toimi kaksi kautta kansanedustajana Nuorsuomalaisen puolueen Kuopion läänin läntisestä vaalipiiristä. Emäntälehteen lukijoille hän välitti tietoa valtionpäivien tapahtumista sekä tekemistään rohkeista ja radikaaleistakin aloitteista lasten ja naisten oikeuksien parantamiseksi.

Alli Nissinen vaati yhdessä muiden marttakansanedustajien kanssa mm. lapsiin kohdistuvien raiskauksien ikärajan nostamista 12 vuodesta (rikoslaki kohteli eri tavoin alle 12-, alle 15-, ja alle 17-vuotiaita tyttöjä) ja tiukempia tuomioita lapsiin kohdistuvissa siveellisyysrikoksissa, oikeuksia avioliiton ulkopuolella syntyneille lapsille, naisen avioitumisiään korottamista viidestätoista kahdeksaentoista vuoteen sekä aviovoimolle oikeutta hallita omaisuuttaan.

Monien aloitteiden käsittely jäi keskeneräiseksi ja useat niistä toteutuivat vasta 1920-luvulla. Alli Nissinen vetosi keväällä 1908 äänestäjiin: *”Näiden ja muitten tärkeitten uudiskysymystemme perille saattaminen jääpi nyt niiden naisten tehtäväksi, jotka tulevat ensi elokuussa kokoontuvaan uuteen Eduskuntaan valituiksi. Suomen naisten on nyt pidettävä huoli siitä, että Eduskuntaan saadaan heidän kalleimpien asioidensa pontevia ja hartaita ajajia.”*

Järjestön johtajana Alli Nissinen oli rohkea, aikaansa seuraava ja eteenpäin katsova. Kun Lucina Hagman vetäytyi Martta -yhdistyksen toiminnasta pian yhdistyksen perustamisen jälkeen, myös yhdistyksen johtotehtävät siirtyivät Alli Nissiselle. Alli valittiin Martta-yhdistyksen varapuheenjohtajaksi vuonna 1904. Kun yhdistys kielikysymyksen vuoksi jakaantui vuonna 1924, pitkäaikainen puheenjohtaja Fanny Hult siirtyi ruotsinkielisiin marttoihin. Alli Nissisestä tuli Suomalaisen Marttaliiton ensimmäinen puheenjohtaja.

”Tähän tehtävään hän antautui tarmolla ja innolla”, kirjoitti Alli Nissisen kuoleman jälkeen puheenjohtajaksi valittu Helmi Nylander muistokirjoituksessaan Emäntälehdessä vuonna 1926. *”Hän sai vauhtia työhön. Hän uskoi Martan tulevaisuuteen. Hän oli vilkas ja nopea ajatuksissa ja töissä. Harvoimpa lienee puheenjohtajan nuija heilunut varmemmin kuin hänen kädessään. Toimeliaana, mieleltään aina reippaana, lämminsydämisenä me hänet tunsimme, sellaisena hän muistoissamme säilyy”*,

Iloinen, innostava ja ennakkoluuloton Alli Nissinen johti järjestöä positiivisella otteella. ”*Raikas alkuperäinen huumori muutti vakavuuden hyväntuuliseksi iloksi kokouksissa*”, muisteli keskustoimikunnan jäsen ja Husmodernin päätoimittaja Anna Collan.

Järjestön jakaantuminen kahtia osoittautui hyväksi asiaksi. Toiminta virkistyi molemmissa uusissa marttaliitoissa, ja jäsenmäärä lähti voimakkaaseen nousuun. Ensimmäisen vuosikymmenen aikana jäsenmäärä lisääntyi 16 000 martalla. Toiminnan keskiössä olivat marthaillat sekä kotitalouden hoitoon liittyvä kurssitoiminta. Neuvoja pyrittiin palkkaamaan aina, kun siihen oli rahaa.

Haaraosastojen (nykyisin marttayhdistysten) pääasiallinen toiminta oli koota mahdollisimman paljon rahaa jotain tiettyä asiaa varten. Rahaa kerättiin järjestämällä myyjäisiä ja erilaisia juhlia ja sitä käytettiin puutarha- tai käsityöneuvojan palkkaamiseen sekä marttojen (talous- tai kutoma) koulun ylläpitoon, mutta myös järjestön ulkopuolisiin hyviin asioihin kuten kansakoulun keittolatoimintaan tai vähävaraisten lapsien koulunkäynnin tukemiseen. Osasta yhdistyksiä alkoi tulla kuin palokuntia, jotka olivat aina menossa sinne, missä oli puutetta, Samalla järjestön varsinainen ydintehtävä, kotitalousneuvonta jäi lapsipuolen asemaan.

Alli Nissisen huolena oli toiminnan yhtenäisyyden säilyminen.

”Löytyy jo muutamia haaroja yhdistyksen toiminnassa, joissa yhtenäisyyttä melkoisessa määrin on. Niin on asian laita esimerkiksi noin 60 kunnassa työskentelevien Marttayhdistysten, joitten ohjelmiin kuuluu esitelmät tahi lukeminen ja keskustelut sekä seurustelu ja laulu. Tahtoisin kuitenkin huomauttaa, että jos näissä ompelukokouksissa töitä myytäväksi tehdään, tulisi tulojen langeta Marttatyön hyväksi, eikä – kuten paikoin – muihin yhdistyksen ohjelman ulkopuolella oleviin tarkoituksiin.”

Alli Nissinen johti taidokkaasti Martta-Yhdistyksen valtakunnallisia vuosikokouksia ja vetosi jäsenistön vastuuntuntoon. Jokaisen kuului osallistua, toimia yhteiseksi hyväksi.

”Mutta miksi eivät jäsenet itse tuo tullessaan yhdistykseen virkeämpää elämää? Miksi ei jokainen pidä velvollisuutenaan tehdä tehtävänsä yhdistyksen menestymiseksi? Miksi ei selvillä sanoilla yhdistyksen kokouksissa tuoda ilmi puutteita ja ehdoteta parannuksia? Miksi ei sanoissa ja teoissa tueta toisiansa, koska kerran samaan yhdistykseen kuulutaan? Miksi haetaan vain heikkouksia, mutta ei koeteta niitä millään tavalla parantaa?”

Marttajärjestön perustamisvuonna tapahtui isoja muutoksia myös Alli Nissisen opettajanuralla. Alli Nissinen oli tullut opettajaksi syksyllä 1888 Lucina Hagmanin perustamaan Valmistavaan kouluun. Vuodesta 1889 hän opetti myös Suomalaisessa yhteiskoulussa suomen kieltä, maantietoa ja uskontoa ja kymmenen vuotta myöhemmin hän siirtyi opettajaksi Lucina Hagmanin perustamaan Helsingin Uuteen Yhteiskouluun. Alli Nissinen oli ostanut Valmistavan koulun Lucina Hagmanilta jo vuonna 1894 ja vuosisadan vaihteessa hän rakennutti Pöllö-kortteliin Uudenmaankadulle uuden koulutalon. Talon tontteineen Alli Nissinen testamenttasi Suomalaiselle Marttaliitolle. Martat rakensivat 1950-luvulla tontille Marttatalon, jossa toimi 50 vuoden ajan Marttahotelli.

Opettajana Alli Nissinen toteutti varauksettomasti uusia aatteita, joihin hän tutustui myös monilla Pohjoismaihin ja eri puolille Eurooppaa tekemillään opintomatkoin. Hän kiinnostui mm. 1880-luvulla levinneeseen työkouluuun, missä kouluopetukseen sisällytettiin veiston ja käsitöiden opetusta tukemaan teoreettisten aineiden opiskelua. Alli Nissinen valmistavassa koulussa tytöt ja pojat opiskelivat tasavertaisesti veistoa ja käsitöitä – ja opettaja kantoi käden taitojen merkinä vyöllään puukkoa, joka näkyy myös ensimmäisistä naiskansanedustajista otetussa valokuvassa.

Kulttuurilla oli tärkeä osa Alli Nissisen elämässä. Ystäväpiiriin kuuluivat aikakauden kirkkaimmat tähdet, näyttelijä Ida Aalberg sekä laulajattaret Alma Fohrström, ja Jenny Spennert, jonka luona Pariisissa Alli Nissinen lomaili useita kertoja. *”Hän piti äärettömästi teatterista ja aina meillä oli varattu ensi-iltapaikat”*, kertoi Ida Lindström Emäntälehdessä haastattelussa.

Myös kuvataide kiinnosti Alli Nissistä. Kodin seinillä oli lukuisia nimekkäiden taiteilijoiden teoksia. Taidemaalari Amelie Lundahl oli läheinen ystävä ja hänen johdollaan Alli itsekin opiskeli maalausta. Alli Nissisen testamenttasi Iisalmen kaupungille arvokkaan taidekokoelman, jossa on peräti 15 Amelie Lundahlin työtä.

Alli Nissinen kirjoitti sekä lapsille että aikuisille. Sopivien kirjojen puutteessa hän myös laati ja osittain itse kustansikin Valmistavan koulun oppikirjoja. Hän oli topeliaaninen lastenkirjailija, jonka teksteissä isänmaan rakkaus yhdistyi luonnon ihanuuden ylistämiseen. Runoissa ja tarinoissa oli usein myös käytännöllinen näkökulma ja niissä muistutettiin hyvistä tavoista ja säästäväisyydestä ja köyhien auttamisesta. Allin tunnetuimpia runoja ovat jo monelle sukupolvelle tutut laulut Jänis istui maassa ja Äidin silmät. Eniten huomiota saanut käännöstyö oli Bertha von Suttnerin Aseet pois!, joka on yksi kaikkien aikojen sodanvastaisimmista kirjoista. Bertha von Suttner sai ensimmäisenä naisena kirjastaan vuonna 1905 Nobelin rauhanpalkinnon.

Alli Nissisen merkitys marttajärjestölle on mittaamattoman suuri, hänen panoksensa suomalaisen naisen hyväksi ja koko yhteiskunnan kehittämiseen on tavattoman merkittävä. Kun Lucina Hagman syytti maratta-aatteen ja antoi sille merkityksellisen vision, Alli Nissinen loi yhdessä Fanny Hultin kanssa järjestölle vakaan ja käytännönläheisen perustan.

Laaja-alainen, idearikas ja ahkera Alli Nissinen ei ollut suuntautunut joukkojen innostamiseen, vaan paremminkin opettamiseen ja neuvomiseen. Alli Nissinen korosti kodin merkitystä ja Martta-Yhdistyksen tehtävää kodin arvon kohottamisessa. *”Martta-Yhdistyksellä on laaja ja jalo tehtävä. Sen tehtävänä on työn arvon kohottaminen. Emme saa kyllästyä kodin jokapäiväisiin askareihin, sillä niiden merkitys ulottuu kauas kodin ulkopuolelle.”*

Marttajärjestö on ollut onnekas, kun se on saanut johtajikseen ja innoittajikseen Alli Nissisen ja Lucina Hagmanin kaltaisia avarakatseisia naisia! Näiden kahden naisen luomalta perustalta maratta-aate jatkuu edelleen voimakkaana yhteiskunnallisena vaikuttajana ja neuvonnan keskiössä on kotien ja perheiden hyvinvointi.

”Sillä siinä, maratta-työssä, on tehtävä, joka ei koskaan tule valmiiksi, siinä on työ, joka ei koskaan lopu. Sillä yhä uudet ja uudet sukupolvet ovat saatavat mukaan ja hereillä pidettävät. Yhä uudelleen ja uudelleen on samoihin seikkoihin elämää herätettävä, ponnistuksiin intoa annettava”.(Alli Nissinen 1924)